

ארגונינה - ארבע שנים אחרי: מה היה ומה הלאה?

:: אודי מנור

היכן מתחילים? במפולת של דצמבר 2002? בבחירתו של נסטור קירשנר כמה חודשים מאוחר יותר? או שמא בעלייתו של קרלוס מנם, "הנתניהו של ארגונינה", לשלטון ב-1989? או אולי בראול אלפונסין, המנהיג הראשון שנבחר בבחירות דמוקרטיות חופשיות בשלהי 1983? ואם כן, אז איך אפשר לשכוח את שלטון האימים של הגנרלים, שיצא לדרכו בדיוק לפני 30 שנה, בשנת 1976? כך או אחרת, כדי להסביר את מצבה של ארגונינה עכשיו ואת האפשרויות המצפות לה בעתיד יש לעמוד על היסוד השמרני שבפוליטיקה הארגונינית.

אם נתעלם לרגע מלידתה של ארגונינה במלחמה ועיצוב מוסדותיה בתהליך מורכב של מלחמת אזרחים לא-מוצהרת שהסתיימה באמצע המאה ה-19, הרי שמאז 1890 הופעלה בארגונינה אלימות פוליטית. כך היה בשנים 1905, 1919, 1930, 1943, 1955, 1966 ואת 1976 כבר הזכרנו. ומאז? אמנם לצבא כבר אין תחמושת, והגיוס הוא התנדבותי בלבד, אבל המסורת של אלימות פוליטית נמצאת שם "באוויר". בהפגנות דצמבר 2002 נהרגו שלושים איש. ואלימות כידוע לא מסתכמת בהרוגים. היא גם לא מסתיימת שם. מי שלא לוקח זאת בחשבון, פוטר עצמו מחשבונה הפוליטי הממשי של ארגונינה.

אל האלימות מצטרפת שמרנות כלכלית. עד שנות ה-70 של המאה ה-19 ייבאה ארגונינה מזון משכנותיה. לא יאומן אבל עובדה. בהרף עין היסטורי של 70 שנה השתלבה ארגונינה בכלכלה העולמית בתור יצואנית מזון (בעיקר בשר וגרעינים למיניהם), ובשלהי מלחמת העולם השנייה כבר היתה המדינה הרביעית בעושרה בעולם. התעשייה הארגונינאית התפתחה תמיד בצילם של ענפי היצוא (חקלאות ובשנים האחרונות - נפט גולמי): תעשיית רכב בשנות העשרים, תעשיית טקסטיל בשנות הששים, תעשיית רכב דור ב' בשנות השמונים, וכמובן שורה ארוכה של ענפי ייצור לתצרוכת מקומית. אבל, את הנס הכלכלי של הפיכתה של ארגונינה ממדינה התלויה לקיומה בשכנות למדינה המאכילה חצי עולם, לא ליוותה התפתחות תעשייתית משמעותית. גם היום מסתפקת ההנהגה הכלכלית של ארגונינה בפרויקט החקלאי של יצוא חומרי גלם לא מעובדים. מובטח המובן החשוב יותר של השמרנות הארגונינאית - השמרנות החברתית: מדינה המייצאת חומרי גלם ראשוניים (סויה, נפט, חיטה או בשר) מבטיחה את שגשוגם החברתי-

פוליטי של מגזרים מצומצמים: המגזר הצר של בעלי החוות המשתרעות על שטחים עצומים, והמגזר הפיננסי הצר אף הוא המשרת אותם, ואת עצמו כמובן.

ואם נוסיף על אלו את הדומיננטיות המוגזמת של בואנוס איירס הבירה, ביחס לשאר 2.8 מליון הקמ"ר של המדינה השביעית בגודלה בעולם, דומיננטיות המלווה את ארגונינה מאז אמצע המאה ה-19, הרי שהשמרנות הכלכלית-חברתית הזו נראית כ'מעגל-שוטה' בלתי ניתן לפריצה.

בעיר עצמה כ-3.5 מליון תושבים ושטחה גדול מעט יותר מזה של ירושלים. כמו בבירתנו, גם בבירת ארגונינה ניתן להבחין בקלות בחלוקה מעמדית בולטת; גם בבאירס (כך מקובל הקיצור גם בפי העם לועס הבשר, שותה היין ושואג הגווחווחווחל ההוא) הקפיצות המעמדיות - 'פערי עולם שלישי' - ניכרות במעבר משכונה לשכונה ומאזור לאזור. די אם נציין שבארגונינה ניתן להשיג מיטה בבית חולים ולקבל שרות מהטובים בעולם, ובלבד שכרטיס האמריקן אקספרס מצוי בכיס. וכך גם באשר לדירור, חינוך, שכה, תחבורה או ביוב. וגם לדברים לא פחות חשובים כמו כדורגל. כמוצאי יום א' ניתן לצפות במשחק כדורגל מקצועני תמורת עד 150 ₪ לכרטיס, באיצטדיונים ברמה אירופאית, או במשחק שהטריבונה היא שוליו הרחבים של כביש עילי, מתחתיו בנויה שכונת פחונים ובטבורה מגרש.

ואם כך בבאירס, מה יגידו אזובי הקיר בפרובינציות המרוחקות? שלא לדבר על לפחות שלושה מליון מהגרי עבודה מהארצות השכנות, בעיקר מבוליביה, המספקים לחובבי הדרמות ההיסטוריות תמונות המזכירות את חיי המהגרים היהודים בניו יורק בראשית המאה ה-20. לפני כחודשיים נשרפו למוות כמה פועלים

בארגונינה ניתן להשיג מיטה בבית חולים ולקבל שחת מהטובים בעולם, ובלבד שכרטיס האמריקן אקספרס מצוי בכיס.

במוצאי יום א' ניתן לצפות במשחק כדורגל מקצועני תמורת עד 150 ₪ לכרטיס, באיצטדיונים ברמה אירופאית, או במשחק כדורגל חובבני חינוך אין כסף, אלא שהטריבונה היא שוליו הרחבים של כביש עילי, מתחתיו בנויה שכונת פחונים ובטבורה מגרש.

שעליו לחתור כנגד הזרם החזק של ההיסטוריה הפוליטית המקומית, והחל יורה לכל הכיוונים: שר חינוך יהודי; הדחה והעמדה לדין של צמרת הפיקוד הצבאי הבכיר; החלפה סיונאית של צמרת בית המשפט העליון. והחשוב מכל: מדיניות כלכלית-חברתית מרחיבה מוצהרת. "לא עוד מיתון", שב ומצהיר קירשנר מעל כל במה אפשרית. אמר ועשה. את החוב החיצוני בן 90 המיליארדים דאג לפרוס ולמחוק. ולבסוף - הוא נמנע מלחתום על עוד הסכם כובל עם 'קרן המטבע'. 17 פעם היתה שם ארגנטינה ב-30 השנים האחרונות. וקירשנר אמר בפשטות: "די".

הצמיחה - מיקרו ומאקרו

כבר שלוש שנים שכלכלת ארגנטינה צומחת בקצב ריאלי של 9% לשנה. עד כדי כך הצמיחה מהירה, שקבלן שיפוצים יודע לספר שקשה לו לעמוד בהתחייבויות כי אין להשיג מלאי אצל ספקי חומרי הבנייה למיניהם. אך המחסור הרציני ביותר בתחומו הוא באנשי מקצוע. כן, "סתם" חשמלאים, רצפים, טייחים, טכסנים, מסגרים. מה שלא סותר 15% אבטלה רשמית, שמכסה למעשה על נתון גבוה בהרבה. מכל מקום, לפני שלוש שנים עמד הנתון הרשמי על 26%. וכיצד מסתדרת אבטלה בסדר גודל כזה עם מחסור באנשי מקצוע פשוטים (אלו, אגב, ידרשו ויקבלו עד שווה ערך ל-300 ₪ ליום עבודה בבירה באירס! זאת במדינה בה השכר החודשי בשרות ציבורי כמו הוראה עומד על שווה ערך לכ-2000 ₪)? בפשטות: עשר עד חמש עשרה שנות 'מארקטינג', 'אדמיניסטרסיון' ושאר מקצועות 'הגלובליזציה' הביאו את המעמד הבינוני הנמוך לרכוש מקצועות שהתגלו למרכה האירוניה כמושנים וכמיותרים.

ובמקרו: מדיניות מוצהרת של הרחבה והשקעות בתשתיות במרכז ובפריפריה. כל זה מביא לאינפלציה, אבל אף אחד לא מתרגש מאינפלציה של 11% בשנה. לא רק בגלל קצב הצמיחה הגדול, אלא בעיקר בזכות העודף התקציבי. ועל כל אלו מוסיפים מביני דבר, ברחוב ובתקשורת, דיבורים חמים על הנטייה החיובית של כל גורמי המשק לשתף פעולה, למרות אינטרסים מעמדיים מנוגדים, כפי שמוכיחות שתי דוגמאות ארגוניות מובהקות: הבשר והנפט.

הביקוש לבשר הארגנטיני בשוק העולמי הביא להאמרת מחירו עד כדי כך שהוא איים על שלום מאזן התשלומים של המשפחה הארגנטינאית הממוצעת. העיתונים הזהירו, שר האוצר החרה

בוליביאניים שעמלו למחיתם בסדנת יזע באחד ממרתפי העיר. במסגרת הפולמוס הציבורי שהתנהל לאחר הטרגדיה, ניתן היה לשמוע את כל הפינים המוכרות, ובראשן המנטרה המפורסמת: "עובדה שהם באים".

חדשות טובות

אלא שלא מדובר בתהליכים דטרמיניסטיים "מהותניים" ולכן בלתי הפיכים. דרום אמריקה עוברת בשנים האחרונות תהליך ברור של 'שמאליזציה' פוליטית; זו מתאפיינת בבחירתם של מנהיגים מקומיים המחוייבים מצד אחד למרבית אזרחיהם, ומצד שני, לסוג כזה או אחר של סולידריות יבשתית, שמלבד בסיסה התרבותי הברור - זו הרי אמריקה 'הלטינית' - היא מבוססת גם על עוינות לאחות הגדולה בצפון, או לפחות על התנגדות אקטיבית לתכתיביה הניאו-ליברליים. כך בונצואלה, כך בבוליביה, כך במדיה מסוימת בצ'ילה, כך במדיה מהוססת יותר בברזיל, וכך גם בארגנטינה. לדוגמא - קירשנר - פוליטיקאי שהגיע משום מקום, ממש ככה - הוא היה מושל הפרובינציה של סנטה-קרוז, העשויה להכיל תריסר מדינות ישראל, ושאוכלוסייתה עומדת על פחות ממאתיים אלף תושבים. קצת כמו גולדה מאיר בזמנה, קירשנר היה מעין ברירת מחדל במרוץ נשיאותי מרובע שבסופו ברח מנם לצ'ילה על מנת לחסוך התבזות של תבוסה ל'פינגוויין', כינויו של נשיא ארגנטינה החדש. 'פינגוויין' או לא, מודע לתלותו ב'כוסים' הגדולים של 'מפלגת הצדק' (שמה האורוליאני-משהו של 'המפלגה הפרוניסטיית'), הבין קירשנר מהר מאד

הוא נמנע מלחתום על עוד הסכם כובל עם 'קרן המטבע'. 17 פעם היתה שם ארגנטינה ב-30 השנים האחרונות. וקירשנר אמר בפשטות: "די".

עשר עד חמש עשרה שנות 'מארקטינג', 'אדמיניסטרסיון' ושאר מקצועות 'הגלובליזציה' הביאו את המעמד הבינוני הנמוך לרכוש מקצועות שהתגלו למרכה האירוניה כמושנים וכמיותרים.

אני שואל את בני שיחי, "ומה באשר לאחריות הלאומית?" מחד גיסא, השאלה עצמה מצחיקה אותם. מי "אחריות" ומה "לאומית"? הכל הרי קונפליקט מעמדי ואינטרסים. מאידך גיסא, הרי ברור לאיש המעמד הבינוני שאינפלציה גבוהה שתכה באופן מוגזם כמעמדות הנמוכים, תביא בהכרח להתערערות הסדר החברתי ולהופעתה של אלימות פוליטית, ובכך תסכן את הישגיו של המעמד הבינוני-הבינוני וגם את זה הבינוני-גבוה. עולה מכך, שאם הכל "מעמד", אז אין מה לעשות, וכל שנותר לכל אחד הוא לקוות שבסיבוב הבא של העשירים הגדולים באמת, הוא ישאר ולפחות חצי מעושרו היחסי בידו.

איך נהיה אנו ללא-אנו, אבל בספרדית

עד מתי ימשך מצב כזה? עד אשר יוצרו התנאים להתפתחותו של מעמד בינוני גדול וגדל. לשם כך על ארגנטינה לנטוש את דרכה ההיסטורית, המשלבת פוליטיקה שמרנית ואלימה וכלכלת יצוא של חומרי גלם ראשוניים. במקום אלה עליה לפתח פוליטיקה המבוססת על מוסדות רציונליים, פתוחים ומכווני-פשרה וכלכלה מתועשת אשר תראה בשוק המיידית שלה לא את בתי הקירור הריקים של האירופאים אלא את רשת המסחר של אמריקה הלטינית, הקיימת באופן עוברי כבר לפחות דור שלם אחד.

בני שיחי מוסיפים שכדי ששינוי כזה יתרחש, "חייב להוולד דור חדש של הנהגה". הם צודקים. אך צריך גם להדגיש, שדור חדש כזה לא יוכל להסתכל על כל המציאות רק במשקפיים מעמדיות, שהרי כפי שנאמר, ממשקפיים אלו עולה תמונה קבועה של קונפליקט קבוע שכל מה שמשתנה בו הוא המנצח התורן. זוהי השקפה שמרנית מובהקת. משקפיים כאלו גם גוזרות פוליטיקה חתרנית, מניפולטיבית, המתייחסת באופן דומה לבני ברית וליריבים. לא רק הפוליטיקה החשדנית, הכוחנית והריכוזית של קירשנר מדגימה זאת. למעשה, אין צורך להרחיק עד ארגנטינה בשביל לעמוד על התופעה המדאיגה הזו.

ולכן, מי שבוחר להתעלם מהמרכיבים הללו של המציאות, ומאמץ במקומם ועל חשבונם השקפה מעמדית דוגמטית, המתעלמת מצרכי החברה כולה, גם כזו הנשענת על תורות פרוגרסיביות ועל מסגרות פוליטיות דמוקרטיות, מקדם למעשה שמרנות פוליטית. ולכן, בבואנוס-איירס או בירושלים, השינוי תלוי גם בגישה. לא רק לכלכלה כי אם גם, בעיקר, לפוליטיקה.

החזיק אחריהם, ובברכתו של 'הפינגווין' הבינו הסיטונאים בעצמם שעליהם לרסן את מחירי הבשר, כי צבת בצבת עשויה.

דבר דומה התרחש בתחום הנפט. חברות בינלאומיות קנו בזמנו את שדות הנפט העשירים שכדרום המדינה, והן לא היססו להעלות את מחיר הבנזין לצרכן, בהתאם למחירי חבית הנפט בים הצפוני, בבורסה בניו יורק או בשווקי סינגפור. אלא שבארגנטינה יודע כל ילד שאין שום קשר בין מחירה של חבית בעולם - כ-70 דולר - לבין עלות ייצורה הגבוה יחסית בארגנטינה (16 דולר לכל היותר, להבדיל מהעלות המגוחכת של כ-3 דולר של הפקת חבית נפט גולמי בערב הסעודית...). וכאשר אמר קירשנר לחברות הנפט שאין סיבה שארגנטיני ישלם על בנזין כמו עמיתו באירופה, הבינו חברות הנפט את הרמז, וליטר בנזין נמכר ברחבי המדינה ב-3 ש בלבד. זאת ועוד - מכוניות רבות בארגנטינה נעות על גז טבעי, שעלותו כ-60% ממחיר הבנזין. במקביל מפתחת הממשלה פרויקטים להנעת מכוניות בבירודיזל המבוסס על סויה, אבל זה כמובן סיפור אחר.

וגם - בארגנטינה, שומו שמיים, לא מתביישים לדבר על הלאמה. למשל - חברת מים צרפתית, שקנתה מהנשיא המפריט מנם את הזכות לעשוק את אזרחי ארגנטינה שכל עוונם הוא תלותם הפיזיולוגית במים. מנם כזכור שמר על שער דולר של 1:1, אבסורד כלכלי שמומן מההפרטות ההמוניות ומהקיצוצים בתקציב, עד שיבשה הבאר. עתה, נוכח עליית שער הדולר, עמדו לגבי חברת המים הצרפתית הזו שתי אפשרויות: העלאת מחירים או ויתור על רווחים. הפלא ופלא, ממשלת קירשנר לא התבלבלה, ובין זכות הקניין וקדושת החוזה לבין זכותו של הארגנטיני למים במחיר סביר, היא בחרה באפשרות השניה והלאימה את החברה. לא הועילו לחברה הצרפתית איומים בתביעות שזכו לגיבוי מצד ממשלת צרפת.

בכל זאת - מעמד

בשיחה גלויה בשש עיניים מספרים לי שני 'מצליחנים' בני המעמד הבינוני הגבוה על ציפיותיהם החיוביות מהאינפלציה בארגנטינה. את הונם הקטן יחסית, אך הגדול מספיק, הם ידעו לעשות במשך שנים על גבי שנים של ציפיות לאינפלציה שתמיד הוכיחו את עצמן. נכון, מספרים לנו שאינפלציה זה רע? רע... תלוי למי. כך, בזמן שאינפלציה פוגעת במי שרוב כספו יוצא על צריכת מוצרים מתכלים, תמיד ישנם כאלו שעודפים קטנים ופנויים משתערכים בקצב מהיר ויוצרים הון פרטי ונוזיל יש מאין.

ממשלת קירשנר לא

התבלבלה, ובין זכות הקניין וקדושת החוזה לבין זכותו של הארגנטיני למים במחיר סביר, היא בחרה באפשרות השניה והלאימה את החברה.

ד"ר אודי סנור הוא חבר ביסוד. מרצה בחוג להיסטוריה של עם ישראל באוניברסיטת חיפה ובמכללת אורנים

udimanor@gmail.com